

Od rokopisa do tiska

Avtorica besedil: Nina Vošnjak, Mestni muzej Ljubljana.

Strokovni pregled: dr. Irena Žmuc, Mestni muzej Ljubljana. Oblikovanje: Ivan Mitrevski.

1. Napisano z roko

Do iznajdbe tiska se je pisana beseda širila s prepisovanjem. Opravilo je bilo zahtevno in dolgotrajno, izdelava ene knjige je trajala več mesecev.

15	22	14	8	16	6
----	----	----	---	----	---

 so navadno prepisovali v samostanih, v posebnih prostorih, imenovanih skriptoriji. Delo so si razdelili menihi. Nekateri so bili mojstri v kaligrafiji, drugi odlični iluminatorji. Besedila so bila namreč okrašena in so pogosto vključevala tudi ilustracije.

Ilustracija pisarja. Iz zbirke rokopisov Jerneja Kopitarja. Foto: Narodna in univerzitetna knjižnica.

2. Kdo je izumil tisk?

Sodobno tiskarstvo je izum zlatarskega mojstra Johanna Gutenberg. Uporaba premičnih črk, ulitih iz svinca, je omogočila hitrejše in cenejše širjenje zapisov. Prva knjiga, ki jo je Gutenberg natisnil, je bila

2	8	2	10	8	1
---	---	---	----	---	---

. Tisk s premičnimi črkami so 400 let pred Gutenbergom sicer poznali že na Kitajskem in uporabljali najprej premične črke iz gline, potem pa tudi izrezljane iz lesa, kosti in kovin.

Kip Johanna Gutenberg v Kamniku. Foto: MEGA kviz.

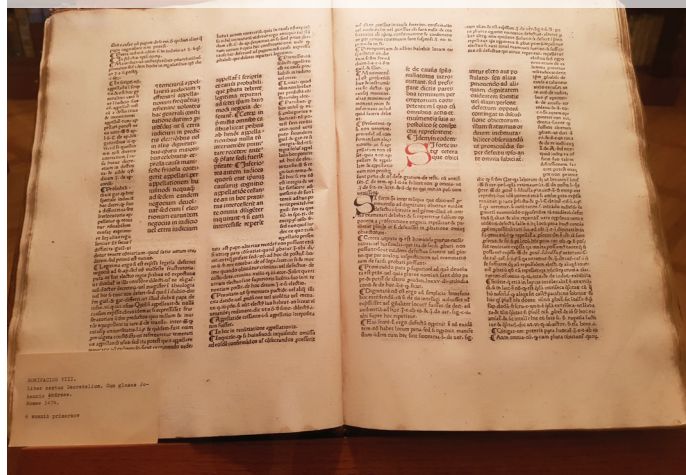
3. Prve tiskane knjige

Prvi natisnjeni primerki besedil, knjig ali slik se imenujejo inkunabule ali prvotiski. Incunabula je latinska beseda za

14	10	6	12	8	6
----	----	---	----	---	---

 in v prenesenem pomenu označuje rojstvo tiska. Ohranjeni dokumenti so zelo redki in dragoceni, mednje pa štejemo vse tiske, ki so bili izdelani do leta 1500.

Na naših tleh ni nastala nobena inkunabula, lepo število pa so jih k nam prinesli od drugod. Inkunabula iz knjižnice frančiškanskega samostana v Kamniku. Foto: MEGA kviz.

4. Faksimili in reprinti

Stari dokumenti so ohranjeni v redkih izvodih in predragoceni, da bi lahko dopustili njihovo uničenje ali izgubo. Življenjsko dobo vsebine teh dokumentov lahko podaljšamo z razmnoževanjem originalov. Takšne tiskane kopije imenujemo faksimili in reprinti. Faksimili skušajo čim natančneje posnemati original takšen kot je in vsebujejo tudi napake, madeže, poškodbe ipd., ki so v originalu. Cilj reprinta pa je vir kopirati tako, da je končni izgled čim bolj popoln. Faksimili in reprinti omogočajo, da so stari rokopisi in tiski dostopnejši širšemu krogu ljudi. Pogosto so izdani v omejenih nakladah, posamezni izvodi pa so včasih tudi oštevilčeni, kar jim daje v očeh zbiralcev večjo

20	15	6	12	16
----	----	---	----	----

.

Faksimile Valvasorjeve Slave vojvodine Kranjske. Foto: Mestna knjižnica Ljubljana.

5. Kako je nastajala tiskana knjiga?

Tiskanje knjig je več stoletij potekalo enako. V tiskarni so besedila iz svinčenih črk v besedilo sestavljali črkostavci, meter pa je poskrbel, da je vsebino primerno grafično oblikoval. Besedilo je nato pregledal lektor in popravil morebitne napake, vlagalec pa je v tiskarsko prešo vlagal sveže pole papirja. Tiskarski mojster je na razporejene svinčene črke nanese barvo, črke prekril z okvirjem, v katerega je bil vložen papir, in s pritiskom tiskarske preše naredil odtis. Pole papirja so nato odnesli v knjigoveško delavnico, kjer so jih sešili in knjigi dodali

14	10	1	12	8	6
----	----	---	----	---	---

.

Grafika, ki prikazuje, kakšne so bile tiskarne nekoč. Avtor grafike je Theodor Galle. Foto: Narodni muzej Slovenije.

6. Kako knjiga nastaja danes?

V modernih tiskarnah tisk knjige poteka s tiskarskimi stroji v velikosti avtobusa, tiskarji pa jih upravljajo preko računalnikov. Moderna tehnologija je tisk pohitrila in pocenila ter knjigo naredila dostopno vsakomur. Danes nastanek knjige ni nujno povezan s tiskom; e-knjige lahko bereš kar preko računalnika ali pa poslušаш

21	20		12	6
----	----	--	----	---

 knjige.

V knjižnici lahko počnemo marsikaj. Foto: SimonKr.

7. Vpliv tiska na življenje

Izum tiska je omogočil, da je bila knjiga natisnjena v enem

	12	6	20	19
--	----	---	----	----

 in v več izvodih. Tisk je omogočil hitrejšo in lažje širjenje novic, izumov in znanja. Knjige so postale cenejše

in dostopnejše, pismenost pa se je počasi širila tudi med srednjim slojem, meščanstvom.

Obkroženi smo s tiskom. Le pogledj okoli sebe! Foto: MEGA kviz.

8. Prvi slovenski tiskar

Prvo tiskarno v Ljubljani, ki je bila hkrati tudi prva na območju celotne današnje Slovenije, je ustanovil Janž

	1	12	6	10
--	---	----	---	----

 leta 1575. Istega leta je bila v njej natisnjena prva knjiga, *Jezus Sirah*. Delo je iz Stare zaveze Svetega pisma prevedel Jurij Dalmatin. Tiskar je tu natisnil okoli 30 knjig, tiskarna pa je delovala samo 6 let, saj so ga izgnali iz mesta in tiskarno zaprli.

DRUKANU U LUBLANI. Naslovnica prve knjige, natisnjene v Sloveniji. Foto: Google Books.

Viri:

- Golob, N. (2003). *Palimpsesti ali igra za dva in zbor*.
- Ilich, I. (2004). *Pota knjige*.
- Trnovšek, T. (2018). *Zaklad pisarja Bernarda*.

Končno geslo

21	1	19	22	16	8									
14	15	6	2	15	8	16	1	12	6	G	10	1	20	6

pa čedne in trdne postave.

Ime in priimek

Ime OŠ

Naslov OŠ ali domači naslov

Rešitev oddaj v svoji knjižnici ali jo pošlji na naslov:
MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo,
Kersnikova 2, 1000 Ljubljana s pripisom »Za MEGA kviz«

